

ART NOUVEAU-UL ȘI CELEBRUL CERC SECESIONIST DE LA VIENA ÎN COLECȚIA DE EX-LIBRIS-URI A BIBLIOTECII BATTHYANEUM

CRISTIAN MLADIN
Biblioteca Batthyaneum, Alba Iulia
Filială a Bibliotecii Naționale a României

Art Nouveau and the Renowned Secessionist Circle from Vienna in the Ex-Libris Collection of Batthyaneum Library

ABSTRACT

The Ex-libris collection from the Batthyaneum Library is perhaps one of the most valuable of its kind in Romania. Proof for this is the multitude of artists, currents, motifs, and periods that one could find. The collection includes Ex-libris over a period of almost 500 years, from the 16th - 20th centuries. In this article, we focus on the late nineteenth and early twentieth centuries. The most representative artistic current is that of Art Nouveau. There is an extremely long list of first-rate European artists that signed some of the works. Among them, there are several Ex-libris belonging to the artists of the Secessionist group in Vienna. The richness of the Ex-libris collection is clear proof of its artistic, bibliophile and documentary value.

Cuvinte-cheie: ex-libris, Art Nouveau, artă europeană, gravură

Keywords: ex-libris, Art Nouveau, European Art, etching

La o privire generală asupra interesului pentru ex-libris-uri în literatura de specialitate, cineva ar putea să fie uimit constatând lipsa unor repere fundamentale pentru acest tip de „arte grafice mici”. Dificultatea de a găsi bibliografii complexe, sau chiar complete, pentru colecțiile de ex-libris-uri din România descurajează, în primă instanță, abordarea acestui subiect.

La nivelul Bibliotecii Naționale a României, în anul 2001, a existat un demers laudabil început de Rodica Stamatopol de publicare a unor cataloage alfabetice, integrale, ale colecției de ex-libris-uri deținută de Serviciul Colecției Speciale. Au apărut doar două volume, între anii 2001 și 2002, acoperind literele A-B și B-D¹. Mai târziu, în anul 2007, a fost anunțată intenția publicării celui de-al treilea volum, conținând literele D-G, dar care nu s-a concretizat, în cele din urmă. Proiectul editorial era singular pentru acea perioadă în literatura românească, anunțând intenția publicării a circa 20000 de piese². Din păcate, proiectul nu a mai fost reluat.

---

¹ Stamatopol 2001 și Stamatopol 2002.

² ID 2007, p. 151.

Pe de altă parte, literatura europeană, cel puțin, abundă în abordări detaliate ale temei ex-libris-urilor. Merită pomenite câteva dintre ele: Karl F. Stock³, Klaus Witte⁴, Germaine Meyer-Noirel⁵, Anneliese Schmitt⁶, iar lista poate continua.

Un exemplu bun îl oferă Biblioteca Teleki. Cu o colecție impresionantă de ex-libris-uri, aceasta a fost valorificată prin munca doamnei Deé Nagy Anikó, a cărei lucrare a apărut în anul 2001⁷.

În privința Bibliotecii Batthyaneum, o abordare remarcabilă a temei ex-libris-urilor a avut-o cercetătorul Iacob Mârza, el însuși un colecționar important al acestui gen de artă, care a publicat trei articole interesante: *Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia. Motivul cărții în ex-libris*⁸, în care analizează ex-libris-uri din mai multe perioade istorice care au ca temă cartea, articolul: *Interioare de bibliotecă în două ex-librisuri din secolul al XVIII-lea din colecția Bibliotecii Batthyaneum*⁹, în care sunt abordate două ex-libris-uri etichetă, gravate pentru Zacharias Conradus ab Uffenbach și Christian Gottlieb Jöcher, și *Ex-libris-ul unui bibliofil vienez din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în patrimoniul cultural al Bibliotecii Batthyaneum*¹⁰, în care se discută despre ex-libris-ul manuscris și eticheta cu ex-libris tipărit al cardinalului Christophor Migazzi, arhiepiscopul Vienei de la care episcopul Transilvaniei, Ignatius Batthyány, a achiziționat cea mai valoroasă parte a colecției de manuscrite și incunabule a Bibliotecii. În plus, față de aceste articole, există și un draft nepublicat, online, al Ilenei Dârja, intitulat *Ex-libris etichetă în colecțiile Bibliotecii Batthyaneum din Alba Iulia*¹¹. Acesta tratează asupra ex-libris-urilor etichetă vechi din colecție. Dar abordarea cea mai complexă, tot pe subiectul ex-libris-urilor vechi, este cea a lui Gudor Botond, în articolul *Proveniența unor ex librisuri și înscrisuri de posesori în Biblioteca Batthyány din Alba Iulia în secolele XV - XVIII din perspectiva unei digitizări*¹².

Așadar, studiile legate de colecția de ex-libris-uri a Bibliotecii Batthyaneum abordează preponderent doar pe cele vechi. O posibilă explicație ar

---

³ Stock 2004.

⁴ Witte 1996-1997.

⁵ Meyer-Noirel 1989.

⁶ Schmitt 1987.

⁷ Deé Nagy 2001.

⁸ Mârza 1990, p. 47-48. Iacob Mârza face câteva referințe la alte texte legate de colecția de ex-libris-uri din Filială, inclusiv unul al Cristinei Bica, fostă bibliotecară a Filialei, dar niciunul dintre aceste texte nu este atât de complex ca cele ale lui Iacob Mârza sau draftul Ilenei Dârja.

⁹ Mârza, Rădulescu 1983, p. 61-64.

¹⁰ Mârza, Rădulescu 1985, p. 75-78.

¹¹ Articolul este disponibil online la adresa <https://docplayer.org/108950546-Ex-libris-eticheta-in-colectiile-bibliotecii-batthyaneum-din-alba-iulia-1.html> (consultat la 05.04.2021.)

¹² Gudor 2009, p. 135-162.

putea fi și faptul că această colecție este foarte complexă, și s-ar putea împărți în două perioade mari: 1. perioada medievală și modernă (sec. XVI - XVIII), 2. perioada contemporană (sec. XIX și începutul sec. XX). Aceasta din urmă este reprezentată și de cele două importante donații făcute de doctorii Nicolae Igna și Emil Bologa în anii 80 ai secolului trecut.

Înainte de a aborda perioada contemporană, trebuie să menționăm câteva date relevante referitoare la nașterea colecției de ex-libris-uri din cadrul Bibliotecii Batthyaneum.

Anul 1912 reprezintă un moment major pentru istoricul Bibliotecii, când directorul de atunci, Robertus Szentiványi, a reorganizat interiorul instituției¹³. Au avut loc transformări importante: mutarea manuscriselor și a incunabilelor din Sala Mare, din zona corului, într-un spațiu special amenajat numit camera Tezaur, în care și astăzi se păstrează cele mai prețioase piese ale colecției batthyaniene. Totodată, a avut loc organizarea unui muzeu¹⁴ și a trei mici expoziții: ex-libris-uri, legături de carte și manuscrise.

Mai mult, pe data de 13 octombrie 1912, muzeul trece sub egida Ministerului Culturii din Ungaria. Colecția muzeală a fost îmbogățită și de piesele arheologice colecționate de către Béla Cserni. Tot Szentiványi a început elaborarea Catalogului ex-libris-urilor, activitate continuată în anul 1921 și de bibliotecarul de atunci Léstyán József. Constituirea colecției de ex-libris-uri are și o latură dramatică: cele mai vechi ex-libris-uri au fost tăiate și detașate din cărțile Bibliotecii. Identificarea tuturor cărților din care au fost extrase aceste ex-libris-uri, rămâne o sarcină de realizat. La o analiză a acestui catalog¹⁵, se poate constata faptul că acesta nu a fost realizat după criterii sistematice, deoarece anumite poziții sunt sărite și rubrici incomplete. Pe coperta catalogului, în exterior, stă scris *1921, Lestián*, însă pe prima filă a aceluiași catalog apare: *Collectionem inchoavit dr. Robertus Szentiványi. director instituti Batthyaniani. Anno Dni. MCMXII*. Primele 186 de poziții sunt completate de Robertus Szentiványi însuși, se continuă apoi direct de la poziția 201 până la 775. Grafia este diferită, aparținând probabil bibliotecarului Léstyán. Pozițiile sunt din nou reluate abia de la numărul 800 până la 1366. După această poziție, apare direct 1387, cu o grafie recentă, cu nota în limba română, *Ex libris N.(icolae) I. (gna), 123 (una sută douăzeci și trei) ex-librisuri diferite neinventariate*. Toate filele următoare, de la 70 la 88, sunt necompletate. Excepție face verso-ul filei 88 unde se află semnăturile de verificare a inventarului pentru anii 1953 și 1961 ale directorilor Ioan Popa și Virgil Vingărzan.

¹³ Dârja 2011, p. 1.

¹⁴ VU 2018, p. 213.

¹⁵ *Az Ex libris gyűjtemény leltára*, nr. inv. 1774

Mai există un catalog manuscris, care cuprinde alfabetice colecția de ex-libris-uri cu titlul: *A „Batthyaneum” Ex-libris gyüiteményének betürendes leltára*¹⁶, și care este împărțit în două secțiuni: I. *Modern* și II. *Antiqua*. Descrierile sunt extrem de sumare, nu există rubrici (cum este cazul catalogului din 1912) și nu oferă alte informații relevante. Și în acest caz, nu toate filele sunt completate, iar ultima filă poartă, din nou, semnăturile directorilor Ioan Popa și Virgil Vingărzan, pentru anii 1953 și 1961.

Așadar, în cazul ex-libris-urilor din perioada medievală și pre-modernă, se pare că acestea au fost decupate din cărți ale Bibliotecii, în timp ce cele din perioada modernă și contemporană, sunt donații.

La o privire mai atentă, constatăm faptul că majoritatea ex-libris-urilor, și cele mai spectaculoase, fac parte din perioada modernă, sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Ex-libris-urile se încadrează în curente artistice ale simbolismului, pre-rafaeliților, Art Nouveau, post-impresionism, cubism, expresionism, abstracționism etc., cea mai reprezentativă perioadă artistică fiind Art Nouveau. Există o întreagă paletă de artiști influențați de acest curent, unii dintre ei fiind foarte cunoscuți pentru spațiul maghiar. Aceștia nu fac parte din categoria artiștilor creatori de curente europene. Cu toate acestea, am avut marea surpriză să descoperim printre ex-libris-urile bibliotecii, și unele semnate de artiștii de primă mână din grupul secesionist de la Viena¹⁷, care l-a avut ca lider pe Gustav Klimt. Pentru aceste motive am selecționat două categorii de artiști, ale căror lucrări le vom prezenta în continuare; este vorba, pe de-o parte, de artiștii din perioada Art Nouveau ale căror ex-libris-uri au putut fi identificate în număr mare, iar pe de altă parte, de artiștii aparținând exclusiv grupului de la Viena.

Artiștii reprezentativi pentru această perioadă, dar fără o contribuție majoră la transformarea direcțiilor artistice ca în cazul grupului de la Viena, sunt cei care fac parte din prima categorie: Franz von Bayros (1866-1924), Karl Blossfeldt (1866-1932), József Divéky (1887-1951), Géza Faragó (1877-1928), Fritz Gilsli (1878-1961), Franz Hein (1892-1976), Mosonyi-Pfeiffer Hellmann (1863-1905), Bruno Héroux (1868-1944), Georg Jilovsky (1884-1958), Alois Kolb (1875-1942), Lajos Kozma (1884-1948), Burkhard Mangold (1873-1950), Lajos Márk (1867-1942), Sándor Nagy (1868-1950), Armand Rassenfosse (1862-1934), Alexandre de Riquer (1856-1920), Sassy Attila (1880-1967), Austin Osman Spare (1886-1956), Franz Stassen (1869-1949), Hans Thoma (1839-1924), Carl Weidemeyer (1882-1976), Hubert Wilm (1887-1953).

---

¹⁶ Inventarul alfabetic al colecției de ex-libris-uri din biblioteca Batthyaneum, nr. inv. 1340

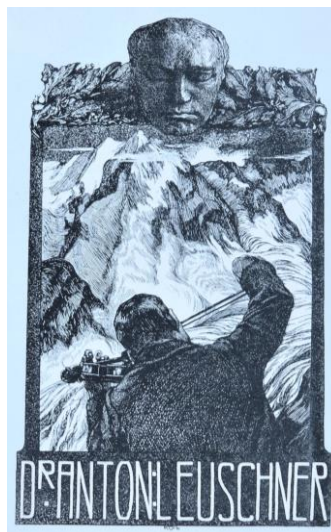
¹⁷ Ca resursă online, site-ul: <https://www.theviennasecession.com/about/>, este dedicat grupului secesionist din Viena, consultat în data 05.04.2021.

Lista nu este completă, există și alți artiști din aceeași perioadă pe care îi regăsim în colecția de ex-libris-uri a Bibliotecii. Dintre cei enumerați, îi vom aborda doar pe cei mai importanți. Merită subliniat faptul că în cadrul strategiei de digitizare a colecțiilor, una dintre prioritățile Bibliotecii Naționale a României pentru următorii ani, colecția de ex-libris-uri aflată în Biblioteca Batthyaneum a fost integral digitizată, urmând să fie prelucrată și pusă la dispoziția publicului din România, și nu numai. Totodată, proiectul unui catalog complet al colecției de ex-libris-uri rămâne deschis și o prioritate pentru perioada următoare. Astfel, miza actualului articol nu este o abordare exhaustivă, ci doar aceea de a semnaliza bogăția tematică și diversitatea artiștilor care compun această colecție.

Alois Kolb (1875-1942)¹⁸ a fost un gravor și pictor austro-german, ilustrator al revistei *Jugend* în 1904, artist remarcabil în litografie (a ilustrat Iliada și Odiseea în 1921-1922).

Fig. 1 - Fotogravură, dimensiuni: 14,5 x 10 cm, hârtie. Lui Oskar Leuschner. Ca. 1900, Leipzig, nr. inv. 4735

Fig. 2- Fotogravură, dimensiuni: 16,4 x 10,3 cm, hârtie. Dr. Anton Leuschner. Ca. 1910, Leipzig, nr. inv. 4719

¹⁸ MVEG 1911, p. 19.

Fig. 3 - Fotogravură, dimensiuni: 16 x 6,3 cm, hârtie. Dr. Gustav Leuschner. Ca. 1906, Leipzig, nr. inv. 4721

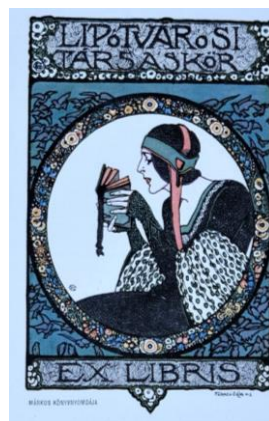

Fig. 4 - Aquatinta, dimensiuni: 15 x 9,2 cm, hârtie. Oskar Leuschner. Ca. 1906, Leipzig, nr. inv. 4726

Géza Faragó (1877-1928)¹⁹ este considerat unul dintre pionerii modernismului maghiar, pictor și grafician, remarcabil autor de afișe și caricaturi. A fost activ în Franța și Germania și a frecventat atelierul lui Alphonse Mucha.

Fig. 5 – Aquaforte, dimensiuni: 27,2 x 20,5 cm, hârtie. László Siklóssy. Ca. 1913, Budapesta, nr. inv. 4889

Fig. 6 - Clișeu multicolor, dimensiuni: 15,5 x 12 cm, hârtie. Clubul Lipótváros, ca. 1913 Budapesta, nr. inv. 4739

¹⁹ MZL 1929, p.256.

Fig. 7 - Clișeu multicolor, dimensiuni: 10,2 x 9,7 cm, hârtie. Moses, Budapesta, nr. inv. 4782

Franz von Bayros²⁰ (1866-1924) a fost un artist și ilustrator austriac cunoscut, în special, pentru controversatele *Erzählungen am Toilettentisch* (München 1908), colecție de opere din seria *ars erotica*. A activat în Franța, Italia și Germania.

Fig. 8 - Clișeu multicolor, dimensiuni: 22 x 18,5 cm, hârtie. Dessin pour un ex-libris ou pour une carte d'invitation, Budapesta, nr. inv. 5022

---

²⁰ Fowler 1922, p. 26.

Fig. 9 - Fotogravură, dimensiuni: 15,9 x 14,6 cm, hârtie. Wilhelm R.A. Hays. Ca. 1911, Budapesta, nr. inv. 4479

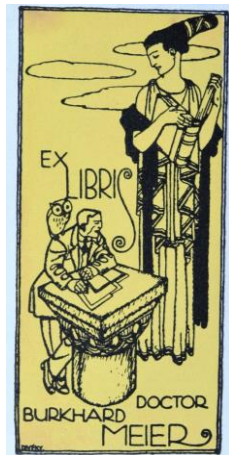
Fig. 10 - Fotogravură, dimensiuni: 10,3 x 9,2 cm, hârtie. Kekleimenon. Ca. 1910, Budapesta, nr. inv. 4467

Fig. 11 - Fotogravură, dimensiuni: 26 x 20,6 cm, hârtie. Ilona de Madarassy-Beck. Ca. 1913, Budapesta, nr. inv. 4867

József Divéky²¹ (1887-1951) a fost un grafician și pictor, considerat drept unul dintre reprezentanții de seamă ai Art Nouveau-ului maghiar. A studiat în Elveția și Belgia, a activat și în Austria și Germania.

²¹ Csatkai 1963, p. 186-190.

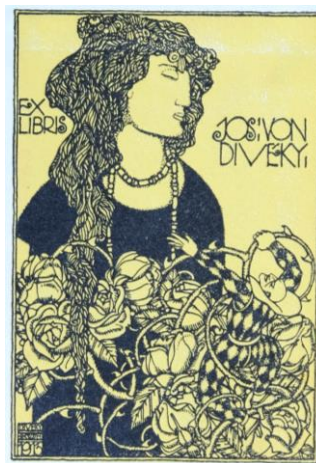
Fig. 12 - Fotogravură, dimensiuni: 14,1 x 7,3 cm, hârtie; doctor Burkhard Meier. cca. 1912-13, Bruxelles, nr. inv. 4753.

Fig. 13 - Gravură, dimensiuni: 20,2 x 11,6 cm, hârtie. Harkányi. 1917, nr. inv. 4763.

Fig. 14 - Gravură, dimensiuni: 6,4 x 4,8 cm, hârtie. Kner Imre. 1915, Bruxelles, nr. inv. 4640.

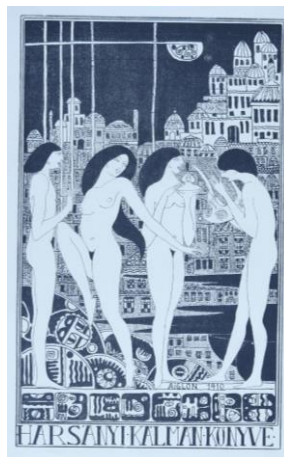
Fig. 15 - Fotogravură, dimensiuni: 10,8 x 8 cm, hârtie. József Divéky. 1913, Bruxelles, nr. inv. 4402.

Sassy Attila (1880-1967)²² a fost un pictor și grafician, reprezentant de marcă al Art Nouveau-ului maghiar, cunoscut pentru seria *Ópium-álmok*. *Songes d'opium* (1909), semnate sub pseudonimul Aiglou. Lucrările sale se înscrie în seria *ars erotica* precum cele ale lui Franz von Bayros.

²² ML 1935, p. 224.

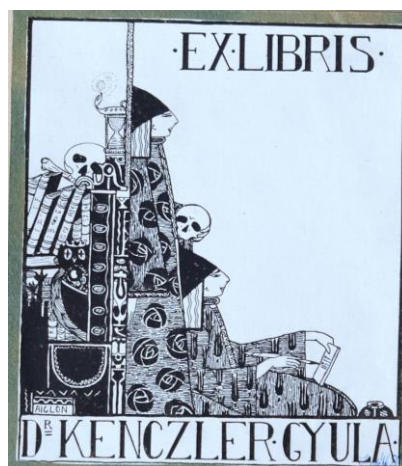
Fig. 16 - Gravură, dimensiuni: 12,7 x 9,2 cm, hârtie. Andor Hólló. 1913, Budapesta, nr. inv. 4512.

Fig. 17 - Gravură, dimensiuni: 19,3 x 12,6 cm hârtie. Kálmán Harsányi. 1910, Budapesta, nr. inv. 4661.

Fig. 18 - Gravură, dimensiuni: 12 x 6,3 cm, hârtie. Frigyes Wiesinger. 1911, Budapesta, nr. inv. 4951.

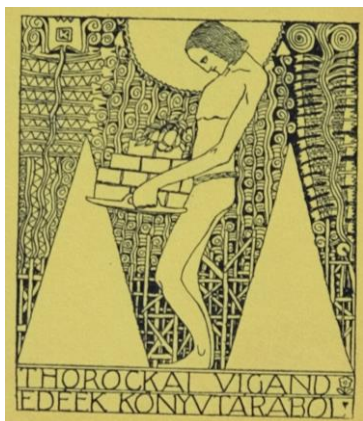

Fig. 19 - Gravură, dimensiuni: 19,3 x 12,6 cm, hârtie. Gyula Kenczler. Cca. 1913, Budapesta, nr. inv. 4688.

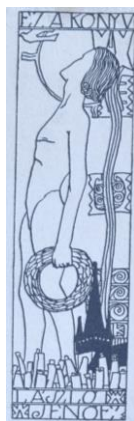
Lajos Kozma (1884-1948)²³ este considerat unul dintre cei mai importanți arhitecți și artiști Art Nouveau, de anvergură europeană. După ce

²³ AHM 1908, p. 70.

obține diploma de arhitect, publică *Utolsó ábrándok. Melódiák* (1908), o serie de ex-libris-uri de mare rafinament. Evoluează apoi spre Art Déco și Modernism²⁴.

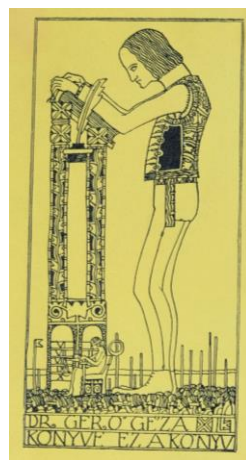
Fig. 20 - Fotogravură, dimensiuni: 8 x 8 cm, hârtie, Vigand Edéék, nr. inv. 4973.

Fig. 21 - Fotogravură, dimensiuni: 9 x 4,7 cm, hârtie, Ez a könyv László Jenőé, nr. inv. 4714.

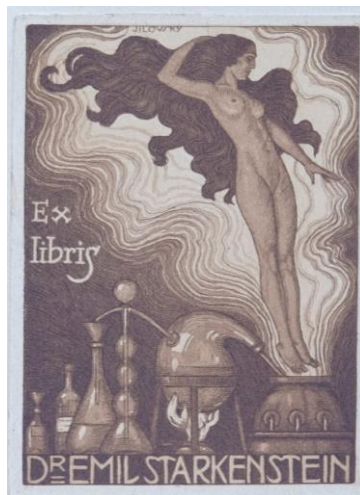
Fig. 22 - Fotogravură, dimensiuni: 9 x 4,7 cm, hârtie, Imre Káldor, Budapesta, nr. inv. 4687

Fig. 23 - Fotogravură, dimensiuni: 12,8 x 8 cm, hârtie, Dr. Géza Gerő, Budapesta, nr. inv. 4423.

Georg Jilovsky (1884-1958) a fost un artist praghez, care a excelat în arta ex-libris-ului, a apărut în expoziții internaționale alături de unii dintre artiștii secesioniști²⁵ din Viena.

²⁴ <https://www.dwell.com/collection/lajos-kozma-hungarian-modernist-d56d9da4>, consultat la 18.03.2021.

Fig. 24 - Gravură, dimensiuni: 14,5 x 10,4 cm, hârtie. Oskar Wiener, nr. inv. 4582. **Fig. 25** - Gravură, dimensiuni: 15,5 x 11,4 cm, hârtie. Dr. Emil Starkenstein, 1906, nr. inv. 4596.

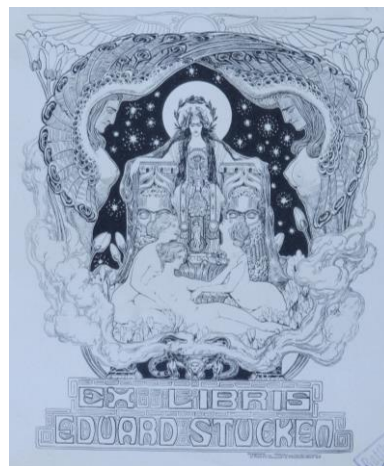
Fig. 26 - Gravură, dimensiuni: 14,5 x 11,3 cm, hârtie. Dr. Alfred Soyka, 1911, nr. inv. 4592. **Fig. 27** - Gravură, dimensiuni: 15,2 x 10,6 cm, hârtie. Hanna Brandl, 1911, nr. inv. 4594.

Franz Stassen²⁶ (1869-1949) a fost un pictor și ilustrator german. La început cu tendințe naturaliste, iar apoi se orientează după *Jugendstil* și este influențat de Gustav Klimt. S-a remarcat și în calitate de ilustrator de carte.

²⁵ XLIII 1913, p. 82, 129, și Wolfe 1981, No. 61.

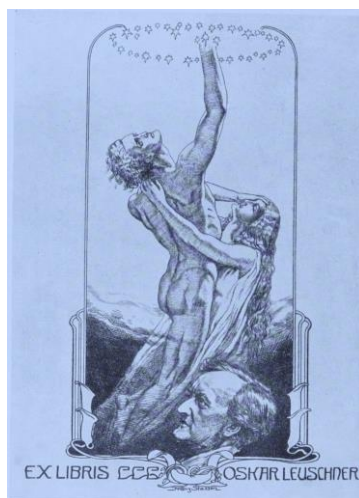
²⁶ Hanfstaengl 1907, p. 96; Grautoff 1901, p. 146 și GDJ 1906, p. 36.

Apare în expoziții alături de nume influente pentru Art Nouveau, pomenite mai sus: Hans Thoma și Emil Orlik.

Fig. 28 - Gravură, dimensiuni: 19,5 x 13 cm, hârtie, Carl GF Langenscheidt, cca. 1900, Berlin, nr. inv. 4644.

Fig. 29 - Gravură, dimensiuni: 14,3 x 12,3 cm, hârtie, Eduard Stucken, Hamburg, nr. inv. 4643.

Fig. 30 - Gravură, dimensiuni: 15,4 x 11,8 cm, hârtie, Oskar Leuschner, Hamburg, nr. inv. 4728.

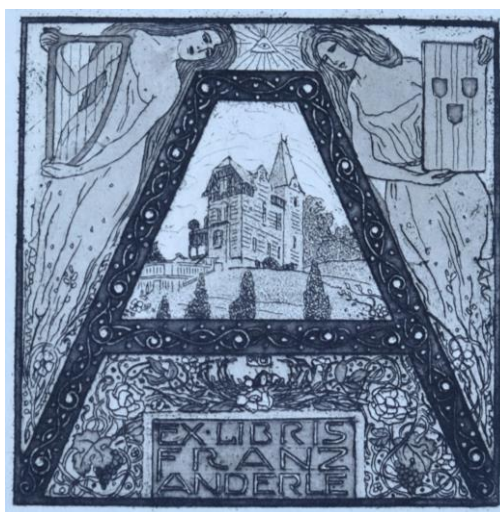
Din grupul secesionist de la Viena (*Wiener Secession - Vereinigung Bildender Künstler Österreichs*), am identificat trei artiști importanți: Alphonse Mucha, Emil Orlik și Walter Crane, toți trei fiind membri fondatori ai grupului.

Grupul s-a născut în 1897 și s-a făcut cunoscut publicului prin revista *Ver Sacrum*; Gustav Klimt (1862-1918) a fost primul președinte al grupului, între 1897 și 1899. Conceptul acestuia a fost un refuz al artiștilor de a se mai ralia la arta tradițională, și cea a epocii, reprezentată de Asociația Artiștilor Vienezi (*Gesellschaft bildender Künstler Österreichs, Künstlerhaus*), caracterizată prin conservatorism și istoricism.

Alphonse Mucha (1860-1939) a fost unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai mișcării, pictor și grafician. Până la formarea noului grup, Mucha a fost influențat de nabism și simbolism²⁷, și nu este singurul caz. Aproape toți artiștii enumerați mai sus poartă amprenta simbolismului, puternic încă la sfârșitul secolului XIX. Scopul declarat al adepților stilului Art Nouveau era acela de a reuni forțele creative, de a stabili contacte cu artiști străini, prin expoziții internaționale și schimburi de idei, dincolo de impulsul naționalist al țărilor europene, dar mai ales, reînnoirea artelor aplicate printr-o nouă expresie artistică. Aceste idei au fost materializate în spațiul artistic printr-o veritabilă schimbare a caracteristicilor grafice, unii artiști își multiplicau producția de afișe pentru spectacole, ilustrații de carte, ex-libris-uri și reclame folosind propriile tipografii. Produsele artistice foloseau un amestec de limbaje grafice extrase din ilustrație, decor și tipografie, o revoluție a mijloacelor grafice care au determinat definitiv arta europeană interbelică și postbelică.

Fig. 31 - Gravură, dimensiuni: 14,4 x 7,3 cm, hârtie, Leo Szemere, Paris, cca. 1900, nr. inv. 4621.

Fig. 32 - Gravură, dimensiuni: 17,6 x 14,3 cm, hârtie, Franz Anderle, Berlin, cca. 1904, nr. inv. 4879.

²⁷ Bade, Charles 2012, p.192.

Emil Orlik (1870-1932) a fost un pictor, grafician și gravor ceh, considerat a fi unul dintre artiștii care au impus în peisajul artistic european xilogravura și gravura ca obiect artistic, alături de Wassily Kandinsky²⁸. A fost coleg și cu Paul Klee la școala lui Heinrich Knirr din München²⁹, fiind considerat unul dintre pionierii avangardei germane până în anul 1907³⁰. A fost puternic influențat de arta japoneză și a lucrat pentru revista *Jugend*, la fel ca și Alois Kolb³¹.

Walter Crane (1845-1915) a fost un artist englez și unul dintre cei mai talentați ilustratori de carte. În perioada Art Nouveau, ilustrația de carte, gravura, ex-libris-ul, decorațiunile interioare, designul, bijuteria, afișele devin categorii artistice, care vor influența pentru totdeauna arta europeană. Walter Crane reprezintă în cultura engleză ilustratorul prin excelență al povestirilor și al basmelor pentru multe generații³². Mai mult, este considerat a fi unul dintre cei mai talentați decoratori de interior din întreaga Europă³³. Deoarece era convins că arta trebuie să fie prezentă în viața cotidiană, a dezvoltat cu maxim talent tehnica fotografurii color. Talentul său de pictor a fost depășit de talentul de ilustrator și grafician, având un impact major comercial³⁴.

Fig. 33 - Gravură, dimensiuni: 25,5 x 20,5 cm, hârtie, Dr. Czako Elemér könyve, cca. 1900, nr. inv. 4834.

²⁸ Thiem 1984, p. 9.

²⁹ O resursă online importantă pentru opera lui Emil Orlik: <http://www.orlikprints.com/home.html>, consultat la 18.03.2021.

³⁰ Thiem 1984, p. 20, 22.

³¹ Otterbeck 2007, p. 80.

³² Menges 2010, vezi Prefața.

³³ Bade, Charles 2012, p. 20 și Charles, Karl 2011, p. 21.

³⁴ Menges 2010, p. 103.

Colecția de ex-libris-uri din Biblioteca Batthyaneum are o valoare artistică, istorică și documentară indubitabilă, acest fapt este susținut de apartenența colecției la creația unor artiști europeni importanți, unii dintre ei activi și în Transilvania.

Dacă în percepția tradițională a ex-libris-ului rolul posesorului este singurul relevant, în perioada Art Nouveau acesta este depășit și integrat într-o sferă mai largă, adică cea creată chiar de ex-libris-ul înțeleș ca operă în sine, o operă care vorbește acum despre artist și epoca sa. Această percepție este extinsă în privința tuturor artelor grafice.

Deoarece ex-libris-ul devine o artă în sine, impactul comercial a făcut ca acesta să fie foarte căutat de colecționari. Impactul este atât de mare în această perioadă încât unii dintre colecționari devin adevărați mecena ai acestor arte mici. Valoarea bibliofilă este depășită și extinsă de valoarea artistică. O dovadă pentru această nouă realitate, este chiar gestul ca atare de a decupa sau desprinde ex-libris-urile din cărți, fie ele și foarte vechi. Szentiványi se înscrie perfect în tradiția aceasta începută în Art Nouveau, în care conștiința valorii în sine a unui ex-libris dobândește propria autonomie. Conștiința valorii ex-libris-ului ca obiect de artă în sine se repercutează și asupra ex-libris-urilor tradiționale, astfel, un simplu ex-libris etichetă de secol XVI, de exemplu, este privit și judecat prin prisma acelei conștiințe noi, tipice Art Nouveau-lui.

List of illustrations

Fig. 1 - Photoengraving, dimensions: 14,5 x 10 cm, paper. To Oskar Leuschner. Ca. 1900, Leipzig, inventory number 4735.

Fig. 2 - Photoengraving, dimensions: 16,4 x 10,3 cm, paper. Dr. Anton Leuschner. Ca. 1910, Leipzig, inventory number 4719.

Fig. 3 - Photoengraving, dimensions: 16 x 6,3 cm, paper. Dr. Gustav Leuschner. Ca. 1906, Leipzig, inventory number 4721.

Fig. 4 - Aquatinta, dimensions: 15 x 9,2 cm, paper. Oskar Leuschner. Ca. 1906, Leipzig, inventory number 4726.

Fig. 5 - Aquaforte, dimensions: 27,2 x 20,5 cm, paper. László Siklóssy. Ca. 1913, Budapest, inventory number 4889.

Fig. 6 - Multicoloured plate, dimensions: 15,5 x 12 cm, paper. Lipótváros Club, Ca. 1913, Budapest, inventory number 4739.

Fig. 7 - Multicoloured plate, dimensions: 10,2 x 9,7 cm, paper. Moses, Budapest, inventory number 4782.

Fig. 8 - Multicoloured plate, dimensions: 22 x 18,5 cm, paper. Dessin pour un ex-libris ou pour une carte d'invitation, Budapest, inventory number 5022.

Fig. 9 - Photoengraving, dimensions: 15,9 x 14,6 cm, paper. Wilhelm R.A. Hays. Ca. 1911, Budapest, inventory number 4479.

Fig. 10 - Photoengraving, dimensions: 10,3 x 9,2 cm, paper. Kekleimenon. Ca. 1910, Budapest, inventory number 4467.

- Fig. 11** - Photoengraving, dimensions: 26 x 20,6 cm, paper. Ilona de Madarassy-Beck. Ca. 1913, Budapest, inventory number 4867.
- Fig. 12** - Photoengraving, dimensions: 14,1 x 7,3 cm, paper. Dr Burkhard Meier. Ca. 1912-13, Bruxelles, inventory number 4753.
- Fig. 13** - Etching, dimensions: 20,2 x 11,6 cm, paper. Harkányi. 1917, inventory number 4763.
- Fig. 14** - Etching, dimensions: 6,4 x 4,8 cm, paper. Kner Imre. 1915, Bruxelles, inventory number 4640.
- Fig. 15** - Photoengraving, dimensions: 10,8 x 8 cm, paper. József Divéky. 1913, Bruxelles, inventory number 4402.
- Fig. 16** - Etching, dimensions: 12,7 x 9,2 cm, paper. Andor Holló. 1913, Budapest, inventory number 4512.
- Fig. 17** - Etching, dimensions: 19,3 x 12,6 cm, paper. Kálmán Harsányi. 1910, Budapest, inventory number 4661.
- Fig. 18** - Etching, dimensions: 12 x 6,3 cm, paper. Frigyes Wiesinger. 1911, Budapest, inventory number 4951.
- Fig. 19** - Etching, dimensions: 19,3 x 12,6 cm, paper. Gyula Kenczler. Ca. 1913, Budapest, inventory number 4688.
- Fig. 20** - Photoengraving, dimensions: 8 x 8 cm, paper, Vigand Edéék, inventory number 4973.
- Fig. 21** - Photoengraving, dimensions: 9 x 4,7 cm, paper, Ez a könyv László Jenőé, inventory number 4714.
- Fig. 22** - Photoengraving, dimensions: 9 x 4,7 cm, paper. Imre Káldor, Budapest, inventory number 4687.
- Fig. 23** - Photoengraving, dimensions: 12,8 x 8 cm, paper. Dr. Géza Gerő, Budapest, inventory number 4423.
- Fig. 24** - Etching, dimensions: 14,5 x 10,4 cm, paper. Oskar Wiener, inventory number 4582.
- Fig. 25** - Etching, dimensions: 15,5 x 11,4 cm, paper. Dr. Emil Starkenstein, 1906, inventory number 4596.
- Fig. 26** - Etching, dimensions: 14,5 x 11,3 cm, paper. Dr. Alfred Soyka, 1911, inventory number 4592.
- Fig. 27** - Etching, dimensions: 15,2 x 10,6 cm, paper. Hanna Brandl, 1911, inventory number 4594.
- Fig. 28** - Etching, dimensions: 19,5 x 13 cm, paper, Carl GF Langenscheidt, ca. 1900, Berlin, inventory number 4644.
- Fig. 29** - Etching, dimensions: 14,3 x 12,3 cm, paper, Eduard Stucken, Hamburg, inventory number 4643.
- Fig. 30** - Etching, dimensions: 15,4 x 11,8 cm, paper, Oskar Leuschner, Hamburg, inventory number 4728.
- Fig. 31** - Etching, dimensions: 14,4 x 7,3 cm, paper, Leo Szemere, Paris, ca. 1900, inventory number 4621.
- Fig. 32** - Etching, dimensions: 17,6 x 14,3 cm, paper, Franz Anderle, Berlin, ca. 1904, inventory number 4879.
- Fig. 33** - Etching, dimensions: 25,5 x 20,5 cm, paper, Dr. Czakó Elemér könyve, ca. 1900, inventory number 4834.

Abrevieri bibliografice

- AHM - *A Ház magazine*, I. Évfolyam. Ezerkilencszáz nyolc főszerkesztő Malnai Béla felelős-szerkesztő Székely Dezső, Budapest, 1908, p. 70
- Bade, Charles 2012 - Patrick Bade, Victoria Charles, *Alphonse Mucha*, New York, 2012

- Charles, Karl 2011 - Victoria Charles, Carl Klaus, *The Viennese Secession*, New York, 2011
- Csatkai 1963 - Csatkai Endre, „Divéky József”, în *Soproni Szemle*, 17. évf., 2. sz., 1963, p. 186-190
- Dârja 2011 - Ileana Dârja, *Ex-libris etichetă în colecțiile Bibliotecii Batthyaneum din Alba Iulia*
- Deé Nagy 2001 - Deé Nagy Anikó, *A Marosvásárhelyi Teleki-Bolyai könyvtár Ex Librisei*, Budapest-Kolozsvár, 2001
- Fowler 1922 - Alfred Fowler, *Bookplates for beginners*, Kansas City, 1922
- GDJ 1906 - *Geschichte der Deutschen Jugendliteratur: in Monographien*, Vol. 1, Hamburg, 1906
- Grautoff 1901 - Otto Grautoff, *Die Entwicklung der modernen Buchkunst in Deutschland*, Leipzig, 1901
- Gudor 2009 - Gudor Botond, „Proveniența unor ex librisuri și înscrieri de posesori în Biblioteca Batthyány din Alba Iulia în secolele XV-XVIII din perspectiva unei digitizări”, în Ana Maria Roman-Negoi, Eva Mârza (editori), *Cercetarea și perspectivele digitizării*, Cluj-Napoca, 2009, p. 135-162
- Hanfstaengl 1907 - Franz Hanfstaengl, *Die Kunst unserer Zeit, Eine Chronik von Modernen Kunstlebens*, vol. XVIII, München, 1907
- ID 2007 - *Informare și documentare, Lucrări ale sesiunilor profesionale*, București, 2007
- Mârza 1990 - Iacob Mârza, „Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia. Motivul cărții în ex libris”, în *Biblioteca*, 1990, I, 4-5, p. 45-48
- Mârza, Rădulescu 1983 - Iacob Mârza, Alexandru Rădulescu, „Interioare de bibliotecă în două ex-librisuri din secolul al XVIII-lea din colecția Bibliotecii Batthyaneum”, în *Revista muzeelor și monumentelor*, nr. 5, 1983, p. 61-64
- Mârza 1985 - Iacob Mârza, Alexandru Rădulescu, „Ex-libris-ul unui bibliofil vienez din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în patrimoniul cultural al Bibliotecii Batthyaneum”, în *Revista muzeelor și monumentelor*, nr. 4, 1985, p. 75-78
- Menges 2010 - Jeff A. Menges, *The Art & Illustration of Walter Crane*, New York, 2010
- Meyer-Noirel 1989 - Germaine Meyer-Noirel, *L'ex-libris: histoire, art, techniques*, Paris, 1989
- ML 1935 - *Művészeti Lexikon*, Éber László, vol. IV, Budapesta, 1935, p. 224
- MVEG 1911 - *Mitteilungen des Vereins für Exlibriskunst & Gebrauchsgraphik*. E.v. zu Berlin, 5. Jahrgang 1911, Heft 3: September, p. 19
- MZL 1929 - *Magyar zsidó lexikon*. Szerkesztette Ujvári Péter. Műtárgyfigyelő erre a kifejezésre, Budapest, 1929
- Otterbeck 2007 - Cristoph Otterbeck, *Europa verlassen: Künstlerreisen am Beginn des 20. Jahrhunderts*, Weimar, 2007
- Schmitt 1987 - Anneliese Schmitt, *Deutsche Exlibris. Von den Ursprüngen bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts*, Leipzig, 1987
- Stamatopol 2001 - Rodica Stamatopol, „Ex-libris” în *colecțiile Bibliotecii Naționale a României: Catalog*, vol. I, București, 2001
- Stamatopol 2002 - Rodica Stamatopol, „Ex-libris” în *colecțiile Bibliotecii Naționale a României: Catalog*, vol. II, București, 2002
- Stock 2004 - Karl F. Stock, *Österreichische Exlibris-Bibliographie 1881-2003*, München, 2004
- Thiem 1984 - Gunther Thiem, *German woodcut in the 20th century*, Institute for Foreign Cultural Relations, 1984
- VU 2018 - *Vasárnapi Ujság*, 65. évf., 14. sz., 1918. március 7, Budapesta, p. 213
- Witte 1996-1997 - Klaus Witte, *Exlibris-Bibliographie europäischer Künstler*, vol. I-III, Frederikshavn, 1996-1997
- Wolfe 1981 - Diana Ewan Wolfe, *Prints about prints*, New York, 1981
- XLIII 1913 - *XLIII. Ausstellung der Vereinigung Bildender Künstler Österreichs Secession Wien*, Jänner-Februar 1913, Wien, p. 82, 129